

STEFAN HARTMANN

Božji služabnik Romano Guardini

Veliki teolog Romano Guardini (1885–1968) je ob petdesetletnici smrti postal Božji služabnik. Najbolje ga je pri nas predstavil prof. dr. Anton Strle.¹ V slovenskem prevodu imamo vsaj nekaj Guardinijevih del.²

Katoliški filozof religije *Romano Guardini*, ki se je rodil v Veroni in odrasel v Mainzu, ne potrebuje posebne predstavitve.³ Duhovno, liturgično in intelektualno je »trajno« zaznamoval mnoge duhovnike in vernike, ne le münchensko Katoliško akademijo na Bavarskem, ki skrbi za njegovo zapuščino, izdaja njegova dela in je z njim tudi danes tesno povezana. Münchenska univerza je dolgo imela lastno "stolico Romana Guardinija". Leta 2013 je v mednarodnem okolju zbudilo pozornost, da se je papež Benedikt XVI. v svojem zadnjem govoru pred odstopom s funkcije skliceval na Guardinija, pa tudi novi papež Frančišek, ki se je Guardiniju posvečal med svojim študijskim bivanjem pri jezuitih v Frankfurtu, ga je omenil v enem izmed svojih prvih nagovorov. Decembra 2017 je kardinal Reinhard Marx z mašo v stolnici Naše ljube Gospe v Münchnu začel postopek njegove beatifikacije (skupaj s postopkom beatifikacije mučenca nacionalsocializma in publicista Fritza Gerlicha).

Razodetje in Cerkev kot izhodišče

Guardini je razen tega pustil močan vtis tudi v širokem svetu kulture, verskega preporoda in izobraževanja. Senzibilno, vabljivo in

Stefan Hartmann, Romano Guardini als »Wächter« der Theologie. »Wächter, wie weit ist die Nacht?«, izide v: Forum Katholische Theologie 3/2018. Rokopis je prevedla Tonja Gašperšič.

estetsko privlačno⁴ je v krščanskem smislu predstavljal zahodnoevropskega duha. Bolj kot teolog po poklicu⁵ je bil kritični opazovalec družbenega in duhovnega razvoja (*Briefe vom Comer See, Die religiöse Offenheit der Gegenwart, Das Ende der Neuzeit, Die Macht*), filozof religije in razlagalec literarnih likov, med drugim Danteja, Pascala, Dostojevskega, Hölderlina, Mörikeja in Rilkeja, pa tudi Kierkegaarda in Nietzscheja. Bil je intenziven bralec Sigmunda Freuda in Franza Kafke, čeprav o njiju ni pisal. Njegovi glavni religiozno-filozofski spisi (*Gegensatz, Welt und Person (Svet in oseba), Freiheit, Gnade, Schicksal*) so doma v krščanski antropologiji. Besedna zveza »Le kdor pozna Boga, pozna človeka«, pa postane izrek, na katerega se Guardini vedno znova navezuje.⁶ Subjektivna avtonomija, ki se le nekoliko drži krščanskega obstoja,⁷ je tedaj pomembnejša kot objektivni cilji, kot sta naravno pravo in razodetje. Bonnski dogmatik Karl-Heinz Menke je nekaterim kolegom v zelo spoštovanem polemičnem spisu zastavil retorično vprašanje, ki se nanaša na Jn 8,32: »Resnica osvobaja ali svoboda uresničuje?«⁸ Zato se mi zdi priporočljivo, da si z Romanom Guardinijem, velikim iskalcem Boga, razlagalcem religioznega in »razlikovalcem krščanskega«, ogledamo nosilne temelje v globini teologije, ki je vredna svojega imena.⁹

Razodetje in Cerkev sta Guardiniju izhodišče in osnova. Papežu Pavlu VI., ki bo oktobra 2018 med sinodo mladih razglašen za svetnika, je leta 1965 pisal: »Že v času prvega teološkega študija mi je postalo jasno in je odtlej določalo vse moje delo naslednje: tisto, kar lahko prepriča sodobnega človeka, ni zgodovinsko ali psihološko ali kakor koli že posodobljeno krščanstvo, temveč le neomejeno in nezmanjšano sporočilo *razodetja*.«¹⁰ In že leta 1952 je Guardini pisal tedanjemu milanskemu kardinalu Giovanniju Baptisti Montiniju: »Ko sem bil še študent državoznanstva, mi je postalo jasno, da prave krščanske odločitve ni mogoče sprejeti pred pojmom Boga, tudi ne pred podobo Kristusa, temveč pred Cerkvijo. Od tedaj naprej sem vedel tudi, da je pravo, učinkovito delovanje mogoče le v enosti z njo.«¹¹ Leta 1922 je Guardini, ki je kot izkušen mladinski pedagog Quickborna (nemške mladinske katoliške organizacije, op. prev.) deloval tudi na gradu Rothenfels, v prispevku za

Hochland (nemški katoliški mesečnik, op. prev.), zapisal znameniti stavek: »Religiozni proces, nepredvidljivo daljnosežen, se je začel: Cerkev se prebujala v dušah.«¹² V vzporednem eseju *Vom Sinn der Kirche* to pojasnjuje: »Pomaga nam le jasen vpogled v bistvo in smisel. Moramo se zavedati: v tolikšni meri sem krščanska osebnost, kot sem član Cerkve in kot je Cerkev živa v meni. Kadar ji govorim, tedaj ji globoko razumsko ne rečem ‚Ti‘, temveč ‚Jaz‘. [...] S Cerkvijo ne bomo prej zaključili, dokler ne bomo prišli do tega, da jo lahko ljubimo. Ne prej.«¹³ To je eksistencialna bit kristjana v občestvu molitve, liturgije in življenja.

Dolgoletni bavarski minister za kulturo in predsednik Odbora nemških katoličanov, Hans Maier, od leta 1988 do 1999 nosilec stolice Romana Guardinija, ga je nekoč označil takole: »Vedno je imel pred očmi nezmanjšano, popolno in neokrnjeno oznanjenje krščanske resnice. Toda tankočuten, skrben, plemenit in obziren, kot je bil, v osrednjih vprašanjih vere nikoli ni, duhu časa na ljubo, pristajal na kompromise in blažil ostrine sporočila križa. Vedno je svojo službo razumel kot vodenje k tisti zadnji odločnosti bivanja, ki ne pozna več izmikavanja, odlašanja.«¹⁴

*Iskanje teologije v knjigi Poročila o mojem življenju*¹⁵

Guardini je dolgo iskal svoj poklic in tudi svojo vero. Najprej je v Tübingenu, Münchnu in en semester v Berlinu neuspešno študiral kemijo in narodno ekonomijo, preden je leta 1906 v Freiburgu začel študirati teologijo. V svojih avtobiografskih zapiskih je v zvezi z razpravo z domnevnim kantovcem poleti 1905 pripomnil: »Razlagal sem mu običajne argumente za obstoj Boga in odgovoril je z miselnimi tokovi kantovske kritike. Takrat mi je izpuhtela vsa vera; bolje rečeno, opazil sem, da je nimam več« (69). Ko je s Karlom Neundörferjem, leta 1925 prezgodaj umrlim prijateljem, razmišljal o smislu stavka »Kdor svojo dušo trdno drži, jo bo izgubil; kdor pa jo izroči, jo bo našel« (po Mt 10,39), sta oba sprevidela, da je potrebna »objektivna instanca«, ki jo je mogoče iztisniti »iz

vsakega zavetja samouveljavitve. Ta pa je le ena in edina: katoliška Cerkev v svoji avtoriteti in natančnosti. Vprašanje zadržanja ali izročanja duše se konec koncev ne odloča pred Bogom, temveč pred Cerkvijo» (72). S tem je bila začrtana nadaljnja pot.

Kdor je na začetku 20. stoletja kot katoličan hotel postati »teolog«, je hkrati s tem večinoma izbral duhovništvo. Tudi za Guardinija, ki je odšel v duhovniški seminar v Mainzu, je bila posledaj duhovniška poklicanost temelj za vse drugo: »Biti duhovnik je bilo zame vedno najbolj bistveno in poučevanje je slonelo na tem« (57). »Od začetka se mi je sveta maša zdela središče. Zato sem se vedno trudil, da bi jo bral skrbno« (96). S to določitvijo prioritete se strinja tudi Georges Bernanos, laični avtor mnogih duhovniških romanov, v stavku, uperjenem proti Martinu Lutru: »Duhovnika ne naredi diploma, temveč zakrament.«¹⁶

V avtobiografskih zapiskih *Berichte über mein Leben*, ki jih je končal leta 1945 v župnišču svojega prijatelja Josefa Weigerja v Mooshausnu, Guardini pogosto omenja svoje, postopno nastajajoče stališče do teologije: »Ob prelomu stoletja je bila ‚znanost‘ bodisi naravoslovna bodisi zgodovinska. Prav tako na katoliškem področju, z ozirom na splošno raziskovanje, na tihem priznana kot merilo, pa poleg tega še z določeno plaho ozkostjo. Teološko znanstveno delo je pomenilo ugotoviti, kaj kakšen čas pomeni ali kaj nekdo o nekem vprašanju razmišlja. Vendar me to ne tedaj ne v tem trenutku ni zanimalo. Seveda sem videl pomen takšnih raziskav prav za katoliško teologijo, ki cerkveno tradicijo prepozna kot nosilko razodetja; tisto, kar pa me je vendarle spontano zanimalo, ni bilo vprašanje, kaj je nekdo o krščanski resnici rekel, temveč, kaj je res« (23s).

Katoliška teologija torej prepoznavna krščansko tradicijo kot nosilko razodetja – samo da danes to v glavnem postavljajo na obrobje, zanikajo ali sumničijo tradicionalističnega fundamentalizma.

»Odločil sem se za dogmatiko; tako iz lastnega nagiba, saj sem v tem predmetu videl središče teologije, kot tudi zato, ker so tako želeli v Mainzu« (B 25). »Od svojih študijskih dni v Tübingenu sem bil prepričan, da je teologija drugačna od drugih prizadevanj za spoznanje in je zasnovana na lastnih temeljih. Ravno odgovornost

znanstvenega razmišljanja mora zahtevati, da temelji na lastnem predmetu spoznanja, namreč na razodetju, in na lastnem načelu spoznanja, namreč na veri, zapisani v dogmi« (34).

S prijateljema Karlom Neundörferjem in Josefom Weigerjem je Guardini študiral teologijo v Tübingenu pri Wilhelmu Kochu,¹⁷ ki so ga imeli za pristaša modernizma, in so se z njim intenzivno in kritično spoprijemali. »Bil je preveč spoštljiv do ‚znanosti‘, kot so jo dojemali v tistem času, zato pa je imel premalo zavesti o razodetju kot danem dejstvu in gonilni sili, iz katere se z zaupanjem gradi tista podoba novega stvarjenja, ki se imenuje teologija« (84). Ukvarjanje s Kochom je bilo plodovito tudi v pomenu nasprotja: »Odkrili smo – v smislu prvega videnja, zavedajoč se daljnosežnosti stvari – razodetje kot ‚dano dejstvo‘ teološkega spoznanja, Cerkev kot njegovo nosilko in dogmo kot strukturo teološkega razmišljanja. Bili smo odločno neliberalni« (86). Podobno sta leta 1925 Erik Peterson in Karl Barth videla dogmo kot konstitutivno osnovo za teologijo: »K noremu fantaziranju novodobnega mišljenja spada, da skonstruirate teologijo brez dogme.«¹⁸ V delu Glaubenserkenntnis. Versuche zur Unterscheidung und Vertiefung¹⁹ se je Guardini po vojni še enkrat v vsej jasnosti izrekel za dogmo Cerkve in izrazil odklonilno stališče do modernističnih razlag: »Najgloblji smisel dogme ni v tem, da služi praktičnemu védenju, temveč da zagotavlja svobodo in dostojanstvo svete resnice. Resnica pa sama po sebi in najprej sploh nima vzroka, temveč le en smisel: biti prav to, resnica. Ne služi življenju, temveč razsvetljuje iz sebe.«²⁰

Ob nastopnem predavanju na berlinski stolici v poletnem semestru 1923 za predmet Katoliška filozofija religije in svetovni nazor je Guardini menil: »Izbral sem svetovni nazor, ki naj z vere kot izhodišča omogoča pogled na resničnost, svetovnonazorski nauk pa teoretsko raziskovanje njegovih predpostavk in vsebine. [...] To je pomenilo stališče v razodetju in možnost iz razodetja videti svet v svoji dejanski resnici – kot stvaritev Boga, ki se razodeva. Vendar dogma ni bila orodje cerkvene duhovne policije, temveč sam porok svobode duha, koordinatni sistem verne zavesti, od razodetja odprte za popolno resnico. O svojih osebnih možnostih si nisem nikoli

delal iluzij; prav tako mi je bilo jasno, da moja krščanska katoliška zavest kot taka po širini in bistrosti načelno prekaša vsakogar, tudi najbolj genialnega neverujočega človeka. To prepričanje mi je dalo pogum, da sem na samotni stolici na popolnoma tuji univerzi v Berlinu nastopil službo, in je bilo obenem moč in merilo mojega poučevanja« (43). In na koncu svojega življenjepisa Guardini še enkrat zapiše: »Dogme nisem nikoli občutil kot omejitev, temveč kot koordinatni sistem svoje zavesti« (118).

Osnovna teološka odločitev

Iskanje resnice vere je Guardinija zgodaj prisililo, da se je odmikal od zgodovinsko-religiozne znanstvene teologije. Bibliji in literarnokritičnim besedilom se ni približeval eksegetsko-kritično ali zgolj akademsko. »Zavestno sem se odpovedal vsakokratnemu strokovnemu znanju. Poskušal sem, kot sem le mogel, sam priti do vprašanj in jim biti kos; prodreti v besedila, kot je le mogoče globoko in izhajati iz njih. To je seveda pomenilo tveganje, lahko tudi rečemo predrznost« (47). Guardinijevih teoloških strokovnih del²¹ skoraj ni, razen njegove freiburške promocije (1915) in bonnske habilitacije (1922) o srednjeveškem frančiškanskem teologu Bonaventuri. Z izbiro tematike se je – podobno kot Joseph Ratzinger – odločil za platonsko-avguštinsko duhovno usmeritev. Vendar pa se je vedno znova poklonil sholastikom, kot je Tomaž Akvinski in Anselm iz Canterburyja, ki predstavljata »klasičnega duha«. V postopku habilitacije je imel o Anselmu poskusno predavanje. Predavanje je bilo v zbirki spisov *Auf dem Wege* (Mainz 1923) nekoliko predelano objavljeno pod naslovom *Anselm von Canterbury und das Wesen der Theologie*²² in velja za mojstrovino teološkega spoznavoslovja. Tudi tu je poudarjena navezanost teologije na živo geslo »sentire cum ecclesia«: »Šele ko teologija razmišlja iz Cerkve, ima tudi avtoriteto. Individualno prizadevanje, pa naj bodo njegovi rezultati še tako bleščeči, nikoli ne more potegniti na dan avtoritete, temveč le osnove. V zadevah, ki se tičejo vere, ima

avtoriteto le Cerkev kot Božji namestnik; preko nje jo dobiva tudi teologija, če in kolikor ta dejansko govori iz Cerkve.«²³

Guardinijevo osnovno teološko držo so nekoč opredelili takole: »Brezpogojnost Cerkve in brezpogojnost razodetja, oboje se je neizgubljivo vtisnilo vanj, odkar se je zavestno odločil za teologijo.«²⁴ Prava teologija v usmeritvi k Bogu je tako rekoč aprioristična, vnaprej izoblikovana glede vseh nadaljnjih stopenj spoznanja. Duša in srce prideta v njej prav tako na potezo kot razum in duh: »V srcu duh sreča organizem in ga naredi za ‚telo‘; v srcu kri sreča duha in ta postane ‚duša‘. Oboje se zgodi zaradi ljubezni. Ta ljubezen pa je mogoča šele zaradi milosti, ki celoto, človeka, potisne v občestvo božjega življenja.«²⁵ Predsodek platonizma, ki mu ga včasih očitajo, lahko Guardini mirno zavrne. Tudi liturgija pri njem ne tiči v platonski luči idej, temveč je ozemljena v območju igrive resnobe cerkvenega in občestvenega izvrševanja. Knjiga *Vom Geist der Liturgie* (Duh liturgije), ki ga je proslavila pred sto leti (Maria Laach 1918), se konča z odstavkom »Prvenstvo logosa nad etosom«. V skoraj protimodernistični odločnosti pravi: »Cerkev je [...] vedno z globokim nezaupanjem obravnavala vsako eticistično pojmovanje resnice, dogme. Vsak poskus, da bi samo iz življenjske vrednosti dogme utemeljevali vrednost resnice, je v dno srca nekatoliški. Cerkev prikazuje resnico, dogmo kot brezpogojno dejstvo, ki miruje v sebi in ne potrebuje utemeljitve s področja morale ali celo koristnosti oziroma uporabnosti. Resnica je resnica, ker je resnica.«²⁶ Iz tega skalovja dotekata mir in spokojnost v »soglasju z nespremenljivimi zakoni vsega življenja«.²⁷

Joseph Ratzinger, ki je kot prefekt vere tudi sam objavil delo *Der Geist der Liturgie* (Freiburg 2000), vidi pred Božjim in cerkvenim Guardinijev »teološki temeljni sklep«: »Prava osnova njegove teologije [...] je bila izkušnja spreobrnjenja, ki je zanj obenem pomenila preseganje duha novega veka, katerega predstavnik je bil Kant. Na začetku ni refleksija, temveč izkušnja.«²⁸ Z ozirom na zelo poučen *Gespräch vom Reichtum Christi* med tajnikom Karitas, učenjakom in ljudskim kaplanom,²⁹ ki je bil objavljen leta 1923, vidi Ratzinger Guardinijevo teološko genialnost v povezavi

med karitasom, liturgijo, kristologijo in ljudsko pobožnostjo tja do češčenja Jezusovega Srca: »Milost Guardinijeva je bila, da je znal preprosto povedati velike reči. Človek je odprt za resnico, vendar resnica ni kar nekje, temveč je v živem, konkretnem, v postavi Jezusa Kristusa.«³⁰

Že okrog leta 1933/34 je Guardini v besedilu, ki je bilo objavljeno šele leta 2008, dejal: »Cerkev postaja živa v dušah.» Zdaj dodaja: »Takrat, ko bo Kristus v dušah oživel; On, tak, kot je, poslan od Očeta, stopajoč proti človeku. Tudi tu je treba spraviti na stran mnogo ovir: doktrinarne opredelitve za in proti; zgodovinski in psihološki relativizem, ki razpusti svojo osebo; romantično osebnostno kategorijo, ki v njem vidi genija. Toda tudi abstraktno dogmatičen način razmišljanja, ki v osnovi le razgrinja – seveda temeljno za vso kristologijo – definicijo unio hypostatica.«³¹ Razen tega Guardini načenja zagrenjenost, nakopičeno zaradi lastne krivde kristjanov, recimo pri Nietzscheju in socialno zapostavljenih. V delu, ki leta 1937 izide v Würzburgu in na gradu Rothenfels ob Majni, z naslovom *Der Herr. Betrachtungen über die Person und das Leben Jesu Christi* (Gospod. Življenje in oseba Jezusa Kristusa), Guardini sam s svojo pronicljivostjo izpelje to poslanstvo in da krščansko-katoliški teologiji obraz in edinstven profil. To je njegovo teološko-zgodovinsko »opus magnum«, mojstrovina, ki ne zasenci le njegovih lastnih del, temveč tudi razširjene spise sodobnika iz Tübingena Karla Adama (1876–1966), ki je žal zašel v nacionalsocialistični vrtinec. Šele Joseph Ratzinger / Benedikt XVI. lahko v 21. stoletju v svoji trilogiji *Jezus iz Nazareta* (2007–2012) ponudi nekaj podobnega.

Bistvo krščanstva je Jezus Kristus, Gospod

Guardini ne govori in argumentira dogmatično-poučno, temveč eksistencialno artikurira obilje kristološke dogme.³² Večkrat tvega primerjavo Jezusa z Budo, ki ga ima za največji izziv za krščanstvo³³. »Eno je vendarle gotovo: Kristus ima čisto drugačen odnos do sveta

kot Buda: postavi nov začetek.«³⁴ Njegova biografija in večkratna razlagalka Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz je v še neobjavljenem tekstu, ki se posveča tudi zgodovinskim apokaliptičnim vidikom, zapisala: »V mojstrskem delu Gospod krščanska teologija postane jezik strasti, postane vneta za opazovanje. Guardini Gospoda ne zoži racionalistično, temveč pokaže, kako vsak evangelist in Pavel opisujejo drugo stran te komaj še obvladljive podobe. Kristus postaja polnokrven, živahen. In Guardini razodene nekaj redkega: da je tudi Bog našel svojo usodo v ljudeh, ne samo nasprotno. Takšna razlaga pretrese; kaže odgovornost, to pogosto podcenjeno svobodo človeka. Kaže tudi prekipevajočo ganjenost, silovite vzgibe milosti, da, tudi divjo srečo. Ganjenost in sreča izvirata iz tega, kar Guardini imenuje ‚oblast veličastva‘ Boga, ‚goreča resničnost‘. Teza se glasi: naslov je treba brati pred kuliso časa. Obstaja – v nasprotju z ‚voditelji‘ vseh barv – le en Gospod in ta od nekdaj in za vedno. Ne da bi z izrečenim postal političen, Guardini na neposnemljiv način izlušči podobo Jezusa Kristusa iz evangelijev in iz Stare zaveze – ter tako razkrije zlagano oblast.«³⁵

V delu *Das Wesen des Christentums* (1. izd. 1938) Guardini podaja sistematičen uvod in dopolnitev k razmišljanju *Der Herr*. Bistvo krščanstva za Kierkegaardove bralce ni nauk ali – kot za Adolfa von Harnacka v njegovih znanih istoimenskih predavanjih – evangelij usmiljenega Boga Očeta, ki na protižidovski način presega zakone Stare zaveze, temveč sama (»sola«) oseba Jezusa Kristusa: »Krščansko je Kristus sam; kar po njem prihaja do človeka, in odnos, ki ga ima lahko človek z Bogom preko Njega. [...] Oseba Jezusa Kristusa v svoji zgodovinski enkratnosti in večnem veličastvu je tista kategorija, ki določa bit, delovanje in nauk krščanstva. To je paradoks.«³⁶ Vendarle pa je treba razmisliti: »Kristus pomeni kristjanom vse – vendar od Očeta in k Očetu. On zaobjema vse bivanje, vso navzočnost v sebi, vendar kot logos Očeta; kot tisti, v katerem je Oče ustvaril svet, tisti, ki ga je Oče poslal v odrešenje sveta, in tisti, ki daje oporo Očetovemu kraljestvu. Izhajajoč iz tega so besede kot ‚kristocentrični red‘ ali pogled nejasne. Kristus ni center, temveč srednik; sel in povratnik; ‚Pot, resnica in življenje‘ ...«³⁷

Tudi v osebno-fenomenološki eksegezi (besedni in stvarni razlagi, op. prev.) Nove zaveze se je Guardini pogosto posvečal tam prikazani podobi Kristusa,³⁸ vendar se pri tem ni posluževal zgodovinsko-kritične metode, temveč se je poskušal odpreti celostnemu bibličnemu vtisu Jezusove osebe in njenih zahtev. Novodobna eksegeza je sicer prinesla »najpomembnejše posamezne rezultate, toda izgubila svoj pravi predmet razlage in s tem pravzaprav nehala [...] biti teologija«. ³⁹ Dvajset let kasneje v delu *Die menschliche Wirklichkeit des Herrn. Beiträge zu einer Psychologie Jesu*⁴⁰ dopolni svoje glavno delo. Pri tem priznava psihološko komponento v Jezusu zaradi njegove človečnosti, vendar poudarja, da se izogiba vsakemu čisto psihološkemu prijemu na podlagi njegove »absolutne drugačnosti«. O Jezusu ne obstajata niti mit niti ideja, še manj »pojem«, temveč le »ime – tisto, s katerim ga je imenoval sam Bog«. Zares je Jezus viden samo v veri – ali v tem, da se nad Njim in njegovim novim začetkom zgražajo. »Vera ali zgražanje, to sta resnični drži, določeni z vidika Kristusovega bistva.« Sprejemata ali odklanjata njegovo osebo kot »učitelja, mogočnega, bivajočega«. V navezavi na razodetje Božjega imena »Jaz sem, ki sem« v 2 Mz 3,14 pride Guardini do sklepa: »To je zadnje in najintimnejše: bivanje Kristusa.«

O tem, da je to bivanje skrivnost in razodetje troedinosti, Guardini naprej ne razmišlja, temveč to pusti tako, kot je. Govori o Očetu, Sinu in Svetem Duhu, komajda kaj pa o skrivnosti Svete Trojice. V tem se razlikuje od katoliških strokovnih teologov, kot so Matthias Scheeben, Michael Schmaus, Karl Rahner ali Leo Scheffczyk. Notranje troedino ljubezensko dogajanje je za Guardinija vidno in empirično navzven le v njegovem zdravilnem zgodovinskem delovanju. Govori in piše tudi o Mariji, a nikoli kot »mariolog«. Arno Schilson v svojem spisu *Mitte und Mittler* dopolni Guardinijevo kristologijo: »Jasno ima pred očmi, da se pravo zaznavanje Jezusa Kristusa ne more zgoditi na poti avtonomno-samozadostnega spoznanja, temveč ima konec koncev v mislih duhovnost, duševno izpolnjeno dogajanje, v čemer ni le spoznanje resnice, temveč je nenazadnje srečanje verujočega s Kristusom.«³¹

Avtonomija ali resnica – Guardini kot mislec

Moderna in modernistična teologija, od katere se je Guardini oddaljil v času študija pri svojem tübinskem učitelju Wilhelmu Kochu, je možnost zgražanja nad krščanskim sporočilom in resnico pretežno ignorirala ali razumsko izključila. Novodobno avtonomno razmišljanje s svojimi težnjami k subjektivizmu, individualizmu, brezbržnosti in relativizmu ni prodrlo le v moralno-teološko kritiko naravnega prava ali pobud Svetega sedeža, temveč v akademsko teologijo v celoti. Romano Guardini je bil od začetka svojega teološko-cerkvenega delovanja kritik avtonomnega mišljenja, kajti resnica osvobaja (Jn 8,32), ne nasprotno. To je nenazadnje njegovo poslanstvo za teologijo, za katere »čuvajta« lahko velja, njegovo mišljenje je strogo usmerjeno v resnico.⁴² Vendarle pa zanj resnica nikoli ni abstraktno-formalna ali – kot je nekoč nakazal Fjodor M. Dostojevski – mogoča alternativa za osebo Jezusa. Resnica je vsebinsko Božja ljubezen in Njegova, v Kristusu vidna, ljubezen je resnica.

V že znanem delu *Duh liturgije* (1918) se Guardini jasno postavi proti primatu hotenja in etosa pred logosom pri Immanuelu Kantu, ki ga vidi kot filozofa protestantizma: »Ta duh se je postopno odpovedal trdni religiozni resnici, prepričanje pa naredil stvar osebne presoje, čutenja in doživljanja. Resnica je zdrsula s področja predmetno-nespremenljivega v subjektivno-spremenljivo, venomer gibljivo. S tem je morala volja sama od sebe prevzeti vodstvo. Ker verujoči v osnovi ni imel več ‚resnične vere‘, temveč le ganljivo osebno doživetje vere, tako edina trdnost ni bila več izpovedana vsebina vere, temveč dokaz pravega duha, izkazan v dejanju.«⁴³

Guardinijeva miselna moč, plodovita tudi za teologijo, ima zasnovo že v njegovem zgodnjem delu *Der Gegensatz. Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten*.⁴⁴ Sam Guardini je hotel izgraditi svojo miselno zasnovo in na njej utemeljiti novo teologijo. Hanna-Barbara Gerl v svoji biografiji posveti razmišljanju o nasprotju precej zajetno poglavje⁴⁵ in ugotavlja: »V Guardinijevo duhovnost je mogoče dobiti pravi vpogled šele, če in ko je zajet njegov nauk o nasprotjih.«⁴⁶ Ta nenazadnje omogoča latenten,

prikrit razgovor s Friedrichom Nietzschejem. V tej duhovnosti Guardini z vsem spoštovanjem, a kot trd nasprotnik, oporeka tudi velikim literatom, kot so Goethe,⁴⁷ Thomas Mann in Rainer Maria Rilke,⁴⁸ ter pri njih, podobno kot pri upodabljaljavi umetnosti, zaznava »izgubo sredine« (Hans Sedlmayer).

Teološka pisma in molitve

Guardini je za sporočanje svojih hotenj, ki so mu ležala na duši, opazovanj in misli oboževal obliko pisem. Znana so Briefe vom Comer See in Briefe über Selbstbildung. Predvsem s svojim duhovniškim prijateljem Josefom Weigerjem (1883–1966), od leta 1917 do 1957 župnikom v Mooshausnu v švabski pokrajini Allgäu,⁴⁹ sta si dolgo časa redno dopisovala.⁵⁰ Dopisovanje z Weigerjem Theologische Briefe an einen Freund⁵¹, s prvotnim naslovom Inbegriff der Offenbarung, je potekalo v letih med 1963 in 1966 ter bilo iz zapuščine objavljeno leta 1976. Razumemo ga lahko kot Guardinijevo teološko zadnje volilo in uvod v njegovo celotno delo. Teologija ima opraviti s prijateljstvom, sporočanjem in razumevanjem. Ni ne igra s steklenimi biseri in ne navodilo za uporabo. Deset osebnih pisem je tematsko strukturiranih, začnejo se z vprašanjem »Kako lahko poleg Boga obstaja Končno?«, in se končajo s razmišljanjem O zaupanju. Šesto pismo se posveča vprašanju Teilhard de Chardin kot simptom. Enako pomembna kot prijateljska povezanost tistih, ki se približujejo teološki resnici, je molitev. Tako se pisma zaključijo z molitvijo Gebet in der währenden Stunde (Molitev v trajajoči uri), ki se navezuje na publikacijo Theologische Gebete iz leta 1944.⁵² Romana Guardinija, nepodkupljivega »čuvaja« teologije, kulturnih sprememb in religioznega jezika, je pred 50 leti, v letu kulturno-revolucionarnega preobrata, »sredi uničujočega duhovnega razdejanja naše sedanjosti«,⁵³ dne 1. oktobra 1968 pokosila smrt. Zadnji odstavek njegove molitve »trajajoči uri« lahko odpira pogled naprej in navzgor: »Sveti Duh, poslan med nas, ostajaš med nami, čeprav v prostorih odmeva, kot

da si daleč stran. V Tvoje roke so dani prihodnji časi. V skrivnosti molka gospodariš in boš vse dopolnil. Torej molimo in čakajmo na svet, ki prihaja. Nauči nas čakati v upanju in daj nam biti del prihodnjega sveta, da se bo uresničila obljuba veličastva.«⁵²

Opombe

¹Študije o R. Guardiniju: Anton Strle, Ob stoletnici rojstva Romana Guardinija, v: BV 46 (1968) 353–360; Anton Strle, Spremna beseda v Romano Guardini, Svet in oseba, MD Celje 1991, 139–169. Ponatis v: isti, Teologi za prihodnost, Družina, Ljubljana 1998, 121–153; Pavle Okoliš, Prenova iz izvira. Diplomaska naloga, Ljubljana 1992; Manfred Lochbrunner, Romano Guardini in Hans Urs von Balthasar, v: *Communio* 15 (2005) 373–378.

²*Guardinijeve knjige*: Križev pot, Konzorcij Križa 1929 (veliko ponatisov); Sveta znamenja, Ljubljana 1940. (Ponatis oskrbel tudi Branko Melink, Sveta znamenja, Župnija Kobarid 2004); Uvajanje v molitev, Ljubljana 1979; Svet in oseba, MD Celje 1991 (Spremna beseda: Anton Strle, 139–169; Stvarno kazalo sestavil Anton Strle, 171–176); V srcu Boga, Ognjišče, Koper 1991; Gospod. Življenje in oseba Jezusa Kristusa, Celjska Mohorjeva družba 2007 (prevedla dr. Zmaga Kumer); Duh liturgije (prevedla dr. Zmaga Kumer). Pred izidom pri Mohorjevi. *Guardinijevi članki*: Vstal je Kristus, upanje moje! (odlomek iz knjige Gospod), v: *Communio* 11 (2001) 99–102; Kristusova podoba v Pavlovih pismih, v: *Communio* 12 (2002) 11–21; Rožni venec – da ali ne, v: *Communio* 12 (2002) 338–340; Krščanski zakon in devištvo (odlomek iz knjige Gospod), v: *Communio* 14 (2004) 246–254; Jezus oznanja bože kraljestvo (odlomek iz knjige Gospod), v: *Communio* 17 (2007) 135–140; Bogoslužje kot igra (poglavje iz knjige Duh liturgije), v: *Communio* 17 (2007) 279–286. (Toliko v pojasnilo slovenskemu bralcu. – A. Štrukelj).

³Pomembna je tudi velika biografija Hanne Barbare Gerl-Falkovitz: Romano Guardini. 1885–1968. Leben und Werk, Mainz ³1987 (okrajšano kot Topos TB Mainz 2005). Zelo privlačna je s slikami opremljena knjiga Maxa Oberdorferja (izd.): Romano Guardini. Zeugnisse eines großen Lebens, Ostfildern 2010, Prvi pregled skozi njegova dela je že leta 1970 podal Hans Urs von Balthasar: Romano Guardini. Reform aus dem Ursprung, Neuausgabe Freiburg 1995. O ne prav dolgočasnem odnosu obeh prim. Manfred Lochbrunner, Guardini und Balthasar, v: *Forum Kath. Theologie* 12 (1996), 229–246; Isti avt., Hans Urs von Balthasar und seine Philosophenfreunde. Fünf Doppelporträts, Würzburg 2005, 55–89. Mnoge disertacije in kongresi so se posvečali Guardiniju in njegovim temam.

⁴Prim. S. Hartmann, Vse cveti, žari in živi, v: *Communio* 11 (2001) 179–188.

⁵Zadnje je bilo pri Guardiniju včasih občutljiva tema. Prim. Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz (izd.), *Lauterkeit des Blicks. Unbekannte Materialien zu Romano Guardini, Heiligenkreuz* 2013, 22.

⁶Tema predavanja na Berlinskem katoliškem dnevu 1952, zdaj skupaj z esejem Die Annahme seiner selbst, TB 490 (Mainz 2003, 37–77).

⁷Prim. Bernhard Hegge, *Christliche Existenz bei Romano Guardini*, Würzburg 2003.

⁸⁸Regensburg 2017. Na to se navezujejo diskusije v freiburški Herderkorrespondenz. Prim.

Stefan Hartmann, *Katolizismus im Umbruch – oder im Abbruch? Thesen und Antithesen von Theologen*, v: *Die Neue Ordnung* 71 (6/2017), 409–417.

⁹ S tem bi lahko razširili pronicljiva pojasnila Erika Petersona, *Was ist Theologie?*, v: *Theologische Traktate*, Würzburg 1994, 1–22) in Josepha Kardinala Ratzingerja, *Wesen und Auftrag der Theologie. Versuche zu ihrer Ortsbestimmung im Disput der Gegenwart*, Freiburg 1993.

¹⁰ Nav. Hanna-Barbara Gerl, *Durchblick aufs Ganze*, v: Joseph Kardinal Ratzinger (izd.), *Wege zur Wahrheit. Die bleibende Bedeutung von Romano Guardini*, Düsseldorf 1985, 32–69, 35. Celoten sestavek je odlična interpretacija Guardinijevih hotenj.

¹¹ Pr. t., 34. Prim. Manfred Lochbrunner, *Papst Paul VI. und Romano Guardini*, v: *Forum Kath. Theologie* 14 (1998), 161–188.

¹² Zdaj v: Romano Guardini, *Vom Sinn der Kirche. Die Kirche des Herrn*, Mainz/Paderborn 1990, 19.

¹³ Pr. t., 46.

¹⁴ *Sklepna beseda*, v: Romano Guardini, *Vom Geist der Liturgie*, Herder TB Freiburg 1983, 157.

¹⁵ *Autobiographische Aufzeichnungen. Aus dem Nachlaß herausgegeben von Franz Henrich*, Düsseldorf² 1985 (B).

¹⁶ Navedeno po: Hans Urs von Balthasar, *Gelebte Kirche. Bernanos, Trier*³ 1988, 320. Prim. Veit Neumann, Josef Kreiml (izd.), *Georges Bernanos und der Renouveau catholique. Das Tagebuch eines Landpfarrers als herausragender Priesterroman*, Regensburg 2016.

¹⁷ Prim. Max Seckler, *Theologie vor Gericht. Der Fall Wilhelm Koch – Ein Bericht*, Tübingen 1972.

¹⁸ *Was ist Theologie?*, 15. Prim. s katoliškega stališča: Leo Scheffczyk, *Katholische Glaubenswelt. Wahrheit und Gestalt*, Paderborn³ 2008; isti, *Grundlagen des Dogmas. Einleitung in die Dogmatik* (Leo Scheffczyk – Anton Ziegenaus, *Kath. Dogmatik* Bd. I), Aachen 1997.

¹⁹ Freiburg 1983 (1. izdaja Würzburg 1949), 127–143 (»Das Dogma«).

²⁰ Pr. t., 142.

²¹ Zdaj so objavljena tudi zgodnja bonnska in berlinska teološka predavanja: *Lauterkeit des Blicks*, 31–69.

²² Zdaj v: Romano Guardini, *Wurzeln eines großen Lebenswerkes. Aufsätze und kleine Schriften. Band 1*, Mainz Paderborn 2000, 386–417.

²³ Pr. t., 416.

²⁴ Hanna-Barbara Gerl, »Durchblick durch das Ganze«, 37.

²⁵ *In Spiegel und Gleichnis*, 6. izd. 1960, 47.

²⁶ *Vom Geist der Liturgie*, 138.

²⁷ Pr. t., 142.

²⁸ Joseph Kardinal Ratzinger, *Von der Liturgie zur Christologie. Romano Guardinis theologischer Grundansatz und seine Aussagekraft*, v: isti, *Wege zur Wahrheit. Die bleibende Bedeutung von Romano Guardini*, Düsseldorf 1985, 121–144, 133.

²⁹ Zdaj v: *Wurzeln eines großen Lebenswerkes. Zv. 1*, 259–274.

³⁰ Pr. t., 141.

³¹ Die religiöse Offenheit der Gegenwart. Gedanken zum geistigen und religiösen Zeitgeschehen (1934). Z uvodom Stefana Waandersa, Ostfildern Paderborn 2008, 86.

³² O kristologiji Guardinija prim. poučne spise Lea Scheffczyk, Das Christusgeheimnis in der Schau Romano Guardinis, v: Walter Seidel (izd.), Christliche Weltanschauung. Wiederbegegnung mit Romano Guardini, Würzburg 1985, 110–140 (tudi v: Glaube in der Bewährung. Ges. Schriften zur Theologie Bd. 3, St. Ottilien 1991, 241–264) in Arna Schilsona, Mitte und Mittler. Gestalt und Bedeutung Jesu Christi bei Romano Guardini, v: Franz Henrich (izd.), Romano Guardini. Christliche Weltanschauung und menschliche Existenz, Regensburg 1999, 69–94.

³³ »Samo eden bi nas lahko napeljal na idejo, da bi ga postavili v Jezusovo bližino: Buda. Ta mož predstavlja veliko skrivnost [...] Morda bo Buda zadnji, s katerim se bo krščanstvo primorano spoprijeti (Der Herr, Mainz Paderborn 1987, 367).

³⁴ Pr. t., 369. Prim. tudi odstavke o Budi v: Das Wesen des Christentums, Mainz Paderborn 1991, 16–22; 104ss.

³⁵ Rokopis predavanja v samostanu Heiligenkreuz aprila 2013 nosi naslov: »Christologie als Ideologiekritik. Zu Guardinis Zeitdiagnose im ‚Herrn‘«. Prim. v zvezi s političnimi implikacijami in z implikacijami polpretekle zgodovine tudi pomembno delo Der Heilbringer in Mythos, Offenbarung und Politik. Eine theologisch-politische Besinnung (Mainz 1979; 1. izdaja 1946).

³⁶ Das Wesen des Christentums, 68.

³⁷ Pr. t., 67.

³⁸ Das Bild von Jesus dem Christus im Neuen Testament, Freiburg 1979 (1. izdaja 1936; 1. ponatis Würzburg 1953); Das Christusbild der paulinischen und johanneischen Schriften, Mainz Paderborn 1987 (1. izdaja 1940).

³⁹ Das Christusbild, 31. Z Rudolfofom Bultmannom se Guardini, drugače kot s Karlom Barthom, poimensko ni ukvarjal.

⁴⁰ Mainz Paderborn ³1991 (1. izdaja Würzburg 1958). Naslednji navedki so iz te knjige.

⁴¹ Arno Schilson, Mitte und Mittler, 85.

⁴² Prim. Stefan Waanders, Unterwegs zur Wahrheit. Ein Versuch über das Denken Romano Guardinis, v: Arno Schilson (izd.), Konservativ mit Blick nach vorn. Versuche zu Romano Guardini, Würzburg 1994, 35–48; Hanns-Gregor Nissing (izd.), Was ist Wahrheit? Zur Kontroverse um die Diktatur des Relativismus, München 2011.

⁴³ Duh liturgije, 35s.

⁴⁴ Avtorica sklepne besede: Hanna-Barbara Gerl, Mainz ³1985 (1. izdaja 1925).

⁴⁵ Pr. t., 250–266.

⁴⁶ Pr. t., 250.

⁴⁷ Prim. S. Hartmann, Goethe v očeh Guardinija, v: Communio 10 (2000) 335–337.

⁴⁸ Rainer Maria Rilkes Deutung des Daseins. Eine Interpretation der Duineser Elegien, 4. Aufl. Mainz Paderborn 1996 (1. Aufl. München 1953).

⁴⁹ Prim. Hanna-Barbara Gerl, Elisabeth Prégardier, Annette Wolf (izd.), Begegnungen in Mooshausen – Romano Guardini, Maria Knoepfler, Maria Elisabeth Stapp, Josef Weiger, Weißhorn 1989.

⁵⁰ Prim. Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz, »Ich fühle, daß Großes im Kommen ist«. Romano

Guardinis Briefe an Josef Weiger 1908–1962, Ostfildern Paderborn 2008. Tudi Guardinijevo razmišljanje o Mariji Die Mutter des Herrn (Würzburg 1955) je pismo Josefu Weigerju.

⁵¹ Einsichten an der Grenze des Lebens, Paderborn ³1982.

⁵² Zdaj v: Romano Guardini, Deutscher Psalter / Theologische Gebete, Mainz Paderborn 1998.

⁵³ Hans Urs von Balthasar, Reform aus dem Ursprung, 9.

⁵⁴ Isti, Reform aus dem Ursprung, 66.